

NOVICE

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Na svetlobo dane od krajske kmetijske družbe.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Bleiweis.*

Tečaj VIII.

V sredo 16. prosenca (januarja) 1850.

List 3.

Kmetijstvo in obertništvo vkupej.

V dozdanjih časih je neka beseda naših kmetov večkrat mogla bolj omikaniga človeka dražiti, ali saj zaboleti; dostikrat namreč se je slišalo: „Kmet vse redi!“ Ako bi kmeta ne bilo, kdo bo obstal? Je pač svoja resnica v tej besedi; kmetija je res podloga vsiga človeškiga stanja. Vonder je na drugi strani v tisti besedi le bolj neki napuh zaslediti, kakor de bi res nihče drugi, razun kmeta, vsiga ne obderžal. Ako bi se hotlo bolj prav reči, bi se djati znalo: „zemlja vse redi“, ali še bolj prav: Bog, ki je zemljo stvaril in ji rodovitnost daje. Kolikor je pa v pridelkih zemlje le na kmetu ležeče, je njegov trud, njegovo delo. Ravno tukej pa zadenemo na eno napačnost v tisti besedi. Nočemo tega skazovati, kako de je tudi družih stanov potreba k človeškemu obstanju; temuč le opomnimo, de po drugi strani tudi od rokodelcev in obertnikov velja, de oni vse živé. Ali je mar res, de le sam kmet iz zemlje živež pridobi, in le s svojim lastnim delam? Koliko ljudi mu per obdelovanji zemlje pomaga, ki niso kmetje! Vzemimo le kovača — zakaj lesenino si kmet večkrat sam obteše — naj on kmetu ne naredi njegoviga lemeža, matike, kose, serpa, sekire, kaj neki bo kmet storil z golo roko? ali koliko bo okopal, naj kako odlomljeno vejo zgrabi? Pa tudi drugi obertniki niso memo pustiti; zakaj ako bo kmet si sam vse orodje iztesati, ali vso opravo narediti mogel, kjé bo imel čas na polji delati? Pa kadar si kmet potrebno orodje in opravo in pohištvo vse sam nareja, ni že več kmet, temuč rokodellec. Je zdaj tesár, kadar teše; zdaj zidar, ako sam zida; zdaj šivár in čevljár, ako pri kaki obleki ali obutavi kaj popravi. Pa tudi druge obertnije so kmetu potrebne, de sam obstati in zemljo obdelovati zamore. Volno njegove živine mu predela suknar, kože zaklanih stvari usnjar, les razreže žagar, žito zmelje mlinar itd. Ni tedaj resnica, de kmet sam vse živi, ako hočemo tudi le na človekovo delo gledati, temuč tudi rokodellec in obertnik zraven delata; ali z drugo besedo: ljudje si med seboj vsak po svojim vsi pomagajo, de vsi obstati zamorejo.

Je pa še nekaj pri tem opomniti. Naj kmet nima dosti veliko, ali ne dosti dobriga svetá, tudi še sam z golo kmetijo izhajati ne more, ne pa, de bi še druge redil, kakor je ravno na Slovenskim v dosti krajih. Kaj je mar Ločanam petice dajalo, kakor platnarija? Kaj je Blejcam veliko denarja pridobilo, kakor suknarija? Kaj Bohincam služi rudarija in kovačija? Koliko krog Krajnja sita, krog Kamnika, Mengša in Doba slamniki denarjev prinesó? Sploh je tam, kjer ni obertnosti, le bolj slabo stanje za kmeta, kakor je zlasti v dostih stranéh Dolenskiga znati. V Notranjskim poznamo ene vasi, kjer pred 40 leti kmetje še

o prazniku niso obutove imeli natakiniti, in golih kolen ne z drugim kot s suknjo zakriti; hiše so vkupej padale, živine ni bilo skorej nič. Terla jih je namreč tlaka, — polja niso vedili prav obdelovati, in družiga zraven niso nič znali. Zdaj pa so oblečeni, ne sicer prelepo, pa za potrebo dobro; hiše so narejene dosti dobro, in konjske in goveje živine tudi za potrebo ne manjka, in zadolženi tudi niso, desiravno sploh ne bogati. Kaj je to premembo storilo? Tlako so jeli z denarji ali s žitom odplačevati; polje so potem bolj obdelovati zamogli, zraven zdaj vsak zna svoje rokodelstvo. Pozimi so vsi tekavci; poleti jih gre pa velik del tesat, strehe pokrivat in zidat v okolico; na dve, tri, štiri ure dalječ jih poznajo dobre delavce in išejo. Tako pa tudi denar domu prinašajo. Zboljšali si bodo še bolj svoj stan, ako pašnike ali gmajno razdelé; precej velik prostor, pa nekaj oddaljen, še brez večiga doneska leží. Popred bi jim pa tudi ne bilo veliko pomagalo tistiga sveta deliti, ker bi si potrebne živine ne bili napraviti mogli. Zdaj pa se še tudi pripravljajo ta pašnik razdeliti. — Torej: kmetijstvo in obertništvo vkupej! Samo nobeno ne obstoji. —

Podlipski.

Pésa.

(Dalje.)

Sejanje in obdelovanje pése. Pésa potrebuje globokiga oranja in pridniga obdelovanja. V ta namen se že pred zimo njiva ôrje, gnoj navozi, ki se spomladi podôrje, in potem pésa seje. Ako se iz semenskih gredá (Samenbeet) pésa na njivo presadí, se njiva poprej enkrat ali dvakrat dobro preorje.

Setev pése se pa na več viž opravlja, namreč: Péšno seme se 1) z roko v zemljo vtakuje. V suhim poletji je sejanje z rokó nar boljši, iz se zamore v gorki in rahli zemlji, ki je plevéla čista, priporočiti. De se seme zamore v ravnih rajdah in enako dalječ saksebi vsejati, se z osipavnim drevésam (Häufelpflug) brazde povlečejo, ktere naj poldrugi ali dva čevlja saksebi stojé, v te brazde potem ženske péšno seme 1) ali poldrugi čevelj saksebi vtakujejo. Zna se pa seme tudi v razore potakniti in vsejano potem z brazdo zasuti. — Seje se péšno seme 2) tudi s sejávnico (Sämaschine), ali 3) se seme po širokim meče, k temu se pa več semena potrebuje in večidel je rast neravna. Oboje to se zgodi, kader se je zemlja spomladi zimske mokrote dovelj osušila.

Ako se péšno seme na semenske grede vseje, de se iz teh po tem na njivo presadí, se mora ta setev berž ko vreme spomladi pripustí, opraviti. So rastljíne (flance) debelost gosjiga perésa doségile, kar se mesca maja in rožnika zgodi, se presadé na dobro zrahljano njivo, kar se zna ali z pralico ali s